

פרשת תולדות

צִדְקָה תַּעֲשֶׂה לַתּוֹלְדֹת – תּוֹלְדֹת

אֲבֵרָהֶם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק – האם יש ספק בכך?!

פרשתנו אמורה לספר בתולדותיו של יצחק, בצאצאיו, אך כבר בפסוק הראשון, "טורחת" התורה להבהיר לנו את דבר מוצאו של יצחק, "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבֵרָה, אֲבֵרָהֶם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק". וכאן מתעוררת מאליה השאלה, לשם מה מזכירה לנו התורה מחדש את העובדה ש"אֲבֵרָהֶם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק"? וכי ניתן לשכוח לידה מופלאה שכזו? ומכיוון שאין בתורה אפילו אות מיותרת, עלינו לנסות ולהבין את המסר שבגו. אם נעיין שוב בראשיתו של הפסוק, נגלה שהוא פותח במלה "וְאֵלֶּה". ויש מקום לשאול גם אודות האות ו' הפותחת את הפרשה, שגם היא מיותרת לכאורה. עדיין זכורה לנו פתיחה דומה של פרשה אחרת, "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת נח", בה לא נדרשה האות ו', ומדוע כאן היא נדרשת?

נרד איפוא לשורש התולדה - **ו.ל.ד.** - המתגלה לראשונה בקללת האשה אחרי חטא עץ הדעת, כאשר הקב"ה אומר לה "בְּעֵצַב תֵּלְדִי בָנִים". לכאורה, הורתה של הלידה בחטא, אך למעשה, מקדים הקב"ה תרופה למכה, אותה הוא מנחית בהמשך הדברים על האדם, "כִּי עֹפֵר אֶתָּה וְאֵל עֹפֵר תִּשׁוּב". בעקבות החטא נקצבים חיי האדם, ולאחר מותו, לכאורה, לאבד זכרו. אדם הראשון מטיב לקרוא את המסר החיובי מבעד לדברים הכואבים, וזוכה לגלות את הטוב הגנוז בקללה. ואכן, אנו קוראים מייד לאחר מכן, בפסוק הבא, "וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִיא הִיְתָה אִם כָּל חַי". אדם הראשון מגלה את הפתח שהקב"ה פותח להם כדי לתקן את החטא, ולשוב ולזכות בחיי נצח. ניתנת להם האפשרות להמשיך את חייתם באמצעות ההולדה. הם יכולים להמשיך נשמה אלוקית אל תוך גוף בשר ודם, שיסודו בעפר.

ניתן לראות בכך גם סיבה לעובדה שאדם קורא לאשתו בשם "חַוָּה", במקום בשם 'חַוָּה', המתאים יותר, לכאורה. מהכתוב "וַיִּפַח בְּאָפָיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" עולה שחיותו של האדם היא עניין רוחני. האות ל' מייצגת את הצד הרוחני יותר שבאדם, את הנשמה, ולכן היא ממוקמת בחלק העליון של השורה. אך הבריאה לא נועדה לאפשר את קיומה של הנשמה למעלה, בנפרד מהגוף. האות ו' שבאה במקומה, כמו מציגה את "מתיחתה" והמשכתה של האות ל' כלפי מטה, לכוון הגשמי הארצי. האות ו' משמשת גם כ- ו' החיבור, ומייצגת בשם "חַוָּה" את פעולת החיבור, של הנפש הרוחנית (ה'), בתוך הגוף החומרי (ח') והגס.

נתייחס כעת לשניים מהצדדים הייחודיים לשרש **ו.ל.ד.**, הבאים לידי ביטוי בשורשים אחרים, הפותחים באותיות 'ל'. השרש **ו.ל.ל.** כמו מייצג את זעקות השבר המלוות את צירי הלידה, "**בְּעֵצַב תֵּלְדִי בָנִים**". לעומתו מייצג השורש **ו.ל.ך.** (הלך), את מטרת ההולדה לטווח הארוך. למרות המות הגשמי הצפוי לילוד, אנו מולידים ילדים כדי להמשיך את חיותנו ולהוליד אותם, את עצמנו בעצם, אל התיקון, לחיי נצח. התורה מסבירה את הצורך בהולדה, "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבֶשֶׁר אֶחָד". לפי פנימיות, כאשר בחירת בן הזוג נכונה (משמיים), מדובר למעשה בנשמה אחת שנתחלקה לשתי נשמות. מחציתה ניתנה לבעל לעתיד, ומחציתה בזוגתו. ההולדה אמורה להעביר את האמצעים והכלים לידי הילד, שאמור לקדם ו"להוליד" את הוריו. הילד "מחיה" את הוריו וממשיך להם חיות רוחנית, אף לאחר מותם, "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים". המילה 'ילד' עולה בגימטריא 44 (=דס), כסכום המילים **אב+אם**, ומייצגת את "**קשר הדס**" הביולוגי. אך כמו שחשוב שהולדתו תיעשה על צד הקדושה, כך דרושה עדיין הזרעה רוחנית בילד. כדי להופכו מ-**ילד** (=דס) ל**אדם**, יש להוסיף ולהכיר לו את השותף השלישי שבו, הקב"ה, **אלופו** של עולם המיוצג באות א', וכפי שמסביר המדרש, "**וְאֵת עַמְלָנוּ – אלו הבנים**".

כיצד משתקפים הדברים במילים "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבֵרָה..."? כפי שקבעו חז"ל "וְאֵלֶּה – מוסיף על הראשונים". עלינו לשוב איפוא לסוף הפרשה הקודמת, שאליה "נקשרת" פרשתנו, ולגלות שם את תולדות ישמעאל. ונראה, שמטרת ו' החיבור לומר לנו שלמרות שנפתחה פרשה חדשה, חשוב שניצב, זה לעומת זה, את הכתוב לגבי תולדות יצחק, לעומת תולדות ישמעאל, ונשים לב לשוני המהותי שביניהם. הפרשיה המתייחסת לתולדות ישמעאל פותחת "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֲבֵרָה אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאֲבֵרָה". שוני ראשון הוא במלה '**תּוֹלְדֹת**' המופיעה אצל ישמעאל בכתוב חסר (במקום תולדות). שכמו בא לרמז על חיסרון. האות ו' מסמלת בקבלה גם את הצדיק, ש"ראשו בשמיים" ורגליו על הקרקע, היודע להכניס רוחניות בכל דבר גשמי. אצל ישמעאל חסרים שני המופעים של האות ו'. אצל יצחק לעומתו, חסרה ו' אחת בלבד, המרמזת על חסרונו של עשו, שכמו מחסיר מה'תּוֹלְדֹת' של יצחק.

הבדל משמעותי שני, הוא המקור הרוחני אליו שייך כל אחד מהם. **תולדה** היא משהו הנושא ממהותו של המוליד. באשר לישמעאל, מעידה התורה "אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאֲבֵרָה". הדבר לא נעשה ביוזמתו של אברהם, אלא של שרה "בא נא אֵל שִׁפְחָתִי אוֹלִי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שָׂרָה". באותה שעה, כאשר שרה "הדביקה לו" את הגר, **אברם**, במהותו החסרה, עדיין לא השלים את תיקונו הרוחני ולא היה ראוי להוליד משרה, צדיק ברמתו של יצחק. רק לאחר שהוסיף הקב"ה אות ה' לשמו, ומל את עצמו, רק אז יכול היה להוליד את יצחק. ההבדל ניכר גם במתן השמות לילודים. **הָגָר, הַשִּׁפְחָה הַמִּצְרִית**, ולא **אברם**, היא המצטווה ע"י המלאך, לקרוא לבנה 'ישמעאל'. אך אצל יצחק, "וַיִּאמֶר אֱלֹקִים אֲבֵל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יָלְדָת לְךָ בֶּן וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק". ישמעאל ואחיו מקטורה, מתייחסים בשרש **ו.ל.ד.** אחר אמותיהן בלבד (לידה גופנית). יצחק לעומתם הוא ה"תולדה" האחת והיחידה של אברהם, כפי שהתורה מקפידה להבליט, "אֲבֵרָהֶם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק" וכפי שהקב"ה הבטיחו "כִּי בְיִצְחָק יִקְרָא לְךָ זֵרַע!".

מההיבט הפנימי, המלה 'תולדות' אינה מצטמצמת לצאצאים ביולוגיים בלבד אלא הם גם למעשיו ולקורות חייו, מכיוון שהם משפיעים עליו, על הסובבים אותו ועל העולם כולו. על האדם לראות בכל צעד שהוא עומד לעשות, כאילו זה אמור להכריע את עצמו ואת כל העולם כולו, לכף זכות או להיפך, חלילה. פרשתנו מספרת לנו על מאורעות בימיו של יצחק, אך אין בכך די, כדי שנקבל את ההרגשה שהתוודענו אליו. יצחק הוא המוצנע מבין האבות. שלא כאברהם או כיעקב, עליהם מרבה התורה לספר וגם לתאר את הגיגיהם ורגשותיהם, יצחק יוצא דופן, ולא בזאת בלבד. אברם הגיע לכנען מארם נהרים, ואף ירד מצרימה בזמן הרעב. יעקב הלך לחרן, ובסוף ימיו ירד גם הוא מצרימה, אך ליצחק אסור לצאת מן הארץ. לכן בשולחו את אליעזר לחרן, לקחת לבנו אשה, אברהם מזהיר אותו, "השָׁמֵר לְךָ פֶּן תִּשְׁיב אֶת בְּנֵי שְׁמָה". חז"ל מסבירים זאת בקדושה מיוחדת, שנתקדש בה יצחק, ומכנים אותו "עולה תמימה", מכיוון שנעקד מרצון על גבי המזבח.

גם בדרכו הרוחנית, שונה יצחק מאברהם. אברהם מייצג את החסד. הוא משתדל להשפיע רוב-טובה ואור רוחני על הסובבים אותו. הוא רוצה להיטיב עם כולם, בגלותו להם את דבר קיומו של בורא-עולם. אם נבדוק מה הם היעדים שיצחק מציב לעצמו, במה הוא מתעסק ומה מציק לו, נגלה שיש לו לכאורה, מטרה כלכלית חשובה, הוא שב וחופר את בארות המים שחפר אביו בשעתו, וסיתמום פלישתים. למרות שרועי גרר רבים עם רועיו, ומתעשקים עימו (עושקים אותו), הוא ממשיך ואף מצליח לגלות בארות מים חדשות, עד שמתנגדיו נשברים ומניחים לו. אם התורה מספרת לנו בפירוט כזה על חפירתה של כל אחת מהבארות, משמע שיש במעשה זה, כדי ללמדנו על יצחק בפרט, וגם להעביר מסר רוחני לדורות הבאים אחריו. אברהם אבינו פעל להורדת אורות בגילוי (חסדים), מלמעלה למטה, מהקב"ה אל האדם. כאשר סיפק לאורחיו את כל צורכם, הקפיד להסביר להם שלא משלו הוא נותן, אלא משל רבונו של עולם, ולכן, לא לו עליהם להודות, אלא לקב"ה. יצחק לעומתו, מייצג את מידת הגבורה. הוא צועד צעד אחד קדימה ומאמין שבתוך כל אדם יש ניצוץ אלוקי חבוי, ושם נחפור במעטה, בקרקע הצחיחה, נגלה מים חיים, אותם אנו יכולים לשאוב ולהעלות מהתחתית, אליה הגיעו. כך, יכולים גם אנו לעשות שימוש בנשמה הטהורה שניתנה בנו, ואם אך נחפור בתוך נפשנו פנימה מבעד לקליפות, נזכה לגלות באר מים חיים, בהם נוכל להרוות את נפשנו ואף השקות את סביבתנו.

בראשית הפרשה, מספרת לנו התורה על יחסם השונה של יצחק ורבקה לילדיהם, "וַיִּאָהֵב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו וְרַבְקָה אֲהָבָת אֶת יַעֲקֹב". הכיצד, יצחק צדיק יסוד עולם, מוליד בן כעשׂו הרשע? וכיצד יתכן שהוא אוהב אותו יותר מאשר את יעקב? האם אין הוא קורא נכון את התמונה? האם עשו מצליח לעבוד על אביו כל הזמן? התורה מנמקת את אהבתו של יצחק לעשו: "כִּי צִיד בְּפִיו". האם יעלה על הדעת, חלילה, שסיבה גשמית כמו תאוות אכילה, בנוסף לתמימותו של יצחק, היא המטה את לבו של יצחק לעבר עשו? לכן אומר המדרש, "שהיה צד את אביו הצדיק בפיו". שהיה עשו שואל את יצחק שאלות מתחסדות, כמו "כיצד מעשרין את המלח?", כדי להפגין רצונו כביכול, להדר ולהחמיר על עצמו. ודווקא רבקה, שבאה מביתו של לבן הרמאי, עליה, לא ניתן "לעבוד בעינים", היא יודעת להבחין בין תמימות ובין התחזות. מעין בפסוק נגלה גם, כי אהבתו של יצחק את עשו, מתוארת בלשון עבר, "וַיִּאָהֵב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו", ואילו אצל רבקה, מדבר הכתוב בהווה "וְרַבְקָה אֲהָבָת אֶת יַעֲקֹב". השימוש בלשון עבר, באשר לאהבתו של יצחק את עשו, מרמזת לנו על היותה זמנית, ועל מעין התפכחות שבאה מאוחר יותר, לאחר שיעקב מקבל את הברכות.

ועוד מוזר, שמלבד אדם הראשון, אברהם, יצחק ויעקב הקבורים במערת המכפלה, מספר המדרש, כי ראשו של עשו, מצוי אף הוא במערה, מונח בחיקו של יצחק. הדבר אירע כאשר באו בני יעקב ממצרים, לקבור אותו אחרי מותו, במערת המכפלה. עשו עיכב את הקבורה, בטענה שהמקום מגיע לו כיוורש, שהרי יעקב קבר כבר את לאה אשתו, ומיצה בכך את זכאותו. חושים בן דן, בהיותו חרש, לא הבין במה דברים אמורים, אך משהבין שעשו מעכב, הרים את אלתו והכה בראשו. מעצמת המכה ניתז ראשו של עשו מגופו ונחת בחיקו של יצחק.

ומסביר אדמו"ר הזקן, "בעל התניא", שנשמתו של עשו היתה גדולה ועצומה, אפילו יותר מזו של יעקב. וכשיש מקור של מתח גבוה, של אנרגיה גבוהה, הרי כדי למנוע סכנה, יש לדאוג לבידוד מתאים, שימנע חלילה, התחשמלות או קרינה. אם נמשיל זאת לכור גרעיני, הרי שיידרשו קירות עופרת עבים כדי למנוע קרינה רדיו-אקטיבית. גופו של עשו נפשו הבהמית, שימשו אצלו כאמצעי לבידוד ולהפרדה, מהנשמה האלוקית שבו. בכור כזה, ניתן לפרוק את האנרגיה בהדרגה ובמינון נמוך יחסית, ע"י שנאים (טרנספורמטורים) המקטינים את המתח, ובכך לאפשר שימוש גם במוצרי החשמל שברשותנו. יצחק שהיה מודע לאוצר הטמון בעשו, רצה לגלות את האורות הטמונים בו ע"י חפירה פנימה, ע"י סילוק הקליפות החיצוניות. רק לאחר שברך את יעקב, הבין, שיעקב הוא האמצעי שאמור "לחלוב" בהדרגה ולאורך הדורות, את האורות הרוחניים שבעשו. עשו מייצג את אָדָם, את רומי ואת הנצרות. לאורך הגלות, הצטרפו לעם ישראל גרים רבים מאדום, שתרמו תרומה משמעותית בתחום התורה שבעל-פה ("צִיד בְּפִיו"). מדובר באבני יסוד חשובות מאוד כמו: הנביא עובדיה, אונקלוס (המתרגם והמפרש הראשון של המקרא), שמעיה ואבטליון (שקדמו להלל ושמאי), התנא הגדול רבי מאיר בעל הנס, עליו נאמר "סתם משנה רבי מאיר", ועוד גרים רבים ונכבדים, עד שאחת מהסיבות שעם ישראל נשלח לגלות, היתה כדי לקלוט ניצוצות של קדושה, המצויים בגרים מצאצאיו של עשו (מה שאין כן בישמעאל).

דבר חסידות

בענינים הגשמיים צריך להסתכל במי שהוא למטה ממנו, ולהודות לה' יתברך כי טוב, על חסדו הרב עימו (על שאינו במצב ירוד). בענינים הרוחניים לעומת זאת, עליו להסתכל במי שמצוי במדרגה גבוהה משלו, ולהתחנן לה' שיתן לו דעה טובה להתלמד ממנו, וכוח ועוז, שיוכל לעלות ולהתעלות (להימצא כל הזמן במצב של עלייה). (מעובד מתוך היום יום – אדמו"ר הרי"צ)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691